

5. Панченко В.С. Володимир Винниченко: парадокси долі і творчості. Книга розвідок та мандрівок. Київ: Твім інтер, 2004. 288с.
6. Семенчук І.Р. Портрет у художньому творі. Київ: Дніпро, 1965. 73с.

Козінчук І.

Науковий керівник – проф. Лановик З. Б.

МОТИВ СМЕРТІ У ТВОРЧОСТІ ГЕОРГА ТРАКЛЯ: ПСИХОАНАЛІТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ (НА ПРИКЛАДІ ПОЕЗІЙ «ДО ХЛОПЦЯ ЕЛІСА» ТА «ЕЛІС»).

Мотив смерті займає визначне місце у літературі експресіонізму. Відчуття приреченості й незахищеності людини перед фатальним кінцем стає домінантним у творах цього напрямку. Загострена увага до теми смерті була зумовлена війною, яка і стала однією з першопричин виникнення експресіонізму. Варто наголосити, що не всі митці-експресіоністи розглядали смерть як закінчення, дехто сприймав її як переродження і можливість пізнати себе цілісно, а в декого з митців можна спостерігати справжню естетизацію смерті, зображення її з різних ракурсів. Г. Гайм описував смерть від води – утоплення; Ф. Верфель теж співвідносив мотив смерті із стихією води; у Г. Бенна смерть постає як щось всеохоплююче та всемогутнє; смерть як одну з реалій життя змальовував Р. М. Рільке, творчість якого є більше символістською, але разом з цим має риси експресіонізму.

Георг Тракль належить до тих письменників, чия творчість пронизана похмурими настроями. В його поезіях часто з'являються образи мерців, що, зазвичай, постають як «маски» поетового «я». Враховуючи всі глибини його біографії, можна припустити, що поет свідомо чи несвідомо прагнув смерті і висловлював це у своїх творах. Яскравим прикладом цього є поезії про юнака Еліса. У них в художній формі переосмислюється думка Юнга, що «смерть, якщо підійти до неї психологічно правильно, не є кінцем, а метою, і тому людина, перетнувши вершину життя, починає жити заради смерті» [11].

Отже, *метою* статті є аналіз поезій Георга Тракля про юнака Еліса («До хлопця Еліса» і «Еліс»), де «смерть» є ключовим мотивом, крізь призму психоаналітичної методології.

Особистістю Георга Тракля в українському літературознавстві цікавилися такі науковці як Тимофій Гаврилів, Дмитро Наливайко та Кіра Шахова. Однак на сьогодні ще немає ґрунтовного осмислення поезії Тракля з погляду теорії психоаналізу.

«Георг Тракль, четверта дитина (загалом буде шість дітей), народився третього лютого тисяча вісімсот вісімдесят сьомого року о шостій тридцять вечора. Ясна річ – часом народження пояснюватимуть Траклеву любов до надвечір'я» [3, с.17]. Талановитий австрійський поет походив із досить заможної сім'ї. Усе своє дитинство він провів з братами та сестрами в затишку усамітненого саду під наглядом гувернантки, яка читала їм французькі твори. Загалом, атмосфера благополуччя мала б скерувати талановитого хлопчика у правильне русло, та доля обернулась по-іншому. Не особливо успішний у навчанні, не схожий на інших та самотній – таким виріс Тракль. Все це згодом призвело до того, що незвичайний юнак знайшов порятунком у двох пристрастях: наркотиках і поезії. Захоплення наркотиками було настільки велике, що Георг Тракль обрав професію фармацевта, очевидно, через те, що це давало постійний доступ до заборонених речовин. Наостанок, причиною смерті Георга Тракля стало передозування – він вчинив самогубство, прийнявши смертельну дозу кокаїну. Факт самогубства та вживання наркотиків наштовхують на думку, що Георг Тракль прагнув смерті. До такого погляду схиляє і низка його творів, серед яких поезії про Еліса.

«До хлопця Еліса» та «Еліс» – поезії, де мотив «смерті» є провідним. Центральний образ твору – юнак Еліс. Вважається, що цей образ Георг Тракль взяв із казки Гофмана «Фалунські рудники». У творі Гофмана Еліс був шахтарем, який загинув при обвалі шахти. Через п'ятдесят років шахтарі виявили його ідеально збережений труп. Наречена Еліса, вже стара жінка, дізнавшись про це, прийшла на те місце, обійняла його тіло і воно розсипалось на пил [12]. Існує думка, що праобразом Еліса міг стати і міфічний герой Ендімійон, якого приспала Селена або, за іншою версією, він сам випросив у Зевса вічний сон з безсмертям і юністю [7, с.22].

Тракль зображує Еліса як мертвого юнака. Про це сповіщає «дрізд у чорному лісі». Звертаючись до героя, автор каже: «Твої вуста співають прохолоду блакитного гірського джерела» [9, с.135]. Це говорить про те, що, вже будучи мертвим, юнак відчуває певну свіжість

і чистоту. Наявність блакитного кольору підкреслює вищесказане, а разом з цим, якщо зважати на те, що блакитний – символ мрії, цей відтінок наголошує на тому, що прохолода гірського джерела і здатність її відчувати (*стивати*) є омріяною.

*М'якими кроками ступаєш ти у ніч,
Навислу тьмою пурпурових трон,
Й ладніші порухи твої в густій блакиті* [9, с.135].

Ступати у ніч – це поринати у сон, у нашому випадку вічний сон. Автор підкреслює, що Еліс ступає м'якими кроками, а порухи його стали ладнішими, тобто сам процес занурення у ніч, яка символізує смерть, є легким і навіть приємним. Еліс відчуває себе вільніше у такому стані, він немов купається у густій блакиті, що знову ж таки символізує мрію. У цих рядках також присутній пурпуровий колір, що є символом величі і духовності.

В аналізованих поезіях винятково важливу роль відведено колористиці. Здавна відомо, що у кожного відтінку є своя прихована символіка. На думку деяких психологів, колір є таємним посланням у несвідоме. «Сприйняття кольору знаходиться у найбільш глибокому шарі особистості, який К.-Г. Юнг називав «колективним несвідомим». У ньому зберігаються думки, образи, що мають відношення до нашого еволюційного минулого» [5].

Г. Тракль використовує різні відтінки у поезіях про Еліса: вже згадані блакитний і пурпуровий, а також чорний, золотий, рожевий, брунатний, червоний (кривавий).

Чорний є одним із домінантних кольорів поезій: «*чорний ліс*», «*чорна печера*», «*чорна роса*», «*чорна подушка*», «*чорні мури*». «Чорний колір у Тракля пов'язаний зі смертю і розкладанням, а також з відчуттям туги й страху перед обличчям майбутнього нещастя» [6]. Цей колір уособлює власне вмирання тіла, людської плоті або ж траур природи, яка спостерігає за смертю юнака.

«*Блакитне гірське джерело*», «*густа блакить*», «*блакитна тиша*», «*блакитний звір*», «*блакитні плоди*», – усе це говорить про те, що саме цьому кольору автор надає особливого сенсу. Вище згадано, що блакитний – це символ мрії. Але потрібно також відзначити, що цей колір є відтінком синього, а німецьке *blau*, що звучить в оригіналі, доречніше навіть перекладати як *синій*, що і зробив Д. Наливайко:

*Ніжно падає
На голі мури синя тиша оливи.*

Завмирає старця похмурий спів [1].

«Синій/блакитний колір у Г. Тракля є полівалентним, активним, пов'язаним з духовним, святим, приборканим болем, невизначеністю, загадковістю, підсвідомим, самотністю, залишеністю, мандрівної душею, сутінками і вечором як зміною або перетворенням» [8, с.98]. У європейській традиції синій – це колір смерті і потойбіччя. Саме такий символічний сенс несе у собі синій/блакитний колір у поезіях «До хлопця Еліса» та «Еліс», адже юнак Еліс помирає у «*синій тиші*» («*блакитній тиші*»). Його життя не просто добігає кінця, відбувається перехід у «*густу блакить (синь)*», що, вочевидь, є потойбіччям або переродженням. «*Блакитне гірське джерело*» не просто напуває Еліса, воно дає йому нове життя.

Неабияке значення у поезії має золотий відтінок. Автор пише про «*останнє золото відмерхтілих зір*», а також:

*Золотий човен
Гойдає, Елісе, твоє серце...* [9, с.137].

Такий колір додає поезії своєрідної пишності і розкішності. «Золотий колір вказує на повноту буття, божественну досконалість, гармонію і завершеність» [6]. Символіка цього кольору у контексті аналізованих творів не лише підтверджує, що через образ Еліса відображено мотив смерті-переродження, а й настановує на думку про здобуття Самості (себе цілісного) через смерть.

Г. Тракль використовує низку цікавих образів, щоб передати сенс нової сутності Еліса. «*Твоє тіло – то гіацинт*» [9, с.135], – каже поет, звертаючись до нього. Гіацинт – це квітка, яка, згідно міфу, раніше була людиною або могла вирости тільки внаслідок смерті людини [2, с.54]. Смерть для Еліса обернулася новим розквітанням, він – квітка, у яку «*чернець занурює воскові пальці*» [9, с.135]. Присутність образу ченця посилює відчуття святості.

У поезії «Еліс» автор продовжує історію мертвого хлопця:
Під древніми дубами

З'являєшся ти, Елісе, спогляднику з великими очима.

Їхня блакить віддзеркалює дрімому закоханих.

На твоїх устах

Німіють їхні рожеві зітхання [9, с.137].

Образ Еліса у цитованих рядках постає надзвичайно піднесеним, він неначе втілює легкий чар кохання. Варто відзначити, що Еліс *з'являється* і є *споглядником*, тобто він – це якась духовна сутність, що здатна бачити все довкола:

Увечері рибалка згортав важезні неводи.

Дбайливий настир

Веде отару ген попри узлісся [9, с.137].

Картини, які споглядає Еліс, ідилічні, вони спонукають автора захопливо вигукнути: «*О! Які праведні, Елісе, всі твої дні!*» [9, с.137]. Поет насолоджується станом Еліса, вбачає у його смерті свободу і своєрідне переродження у щось величніше і прекрасніше – у квітку, у дух, у відблиск кохання.

Стан, у якому перебуває Еліс, подібний до сну, це зближує персонажа Тракля із міфологічним Ендіміоном або Елісом Гофмана. Аналізовані поезії майже тотожні до сновидіння. Онірична поетика передусім виявляється у відсутності логіки. Картини, зображувані автором, переходять одна в одну, часто не будучи між собою зв'язані:

Лагідно лунають дзвони в Елісових грудях

Увечері,

Коли голова занурюється в чорну подушку.

Блакитний звір

Спливає кров'ю в тернику [9, с.137].

Поезії Тракля не дають можливості зосередитись, сконцентруватись; читач потрапляє у сюрреалістичний світ сну. Виходячи з цього, можна припустити, що перед нами не просто поезії, а поезії-сновидіння або ж поезії-марення. Це підкреслює належність Г. Тракля до рангу експресіоністів, а також спонукає розглянути ці твори із врахуванням усіх біографічних моментів, а, найперше, із врахуванням наркотичної залежності поета. Вживання заборонених речовин здійснило очевидний вплив на творчість Г. Тракля, це підтверджується самими ж творами, їх подібністю до сновидіння. Якщо говорити про те, що поет писав твори, перебуваючи у стані наркотичного сп'яніння, що є своєрідною формою сну, оскільки свідомість людини неактивна, то поезії «До хлопці Еліса» та «Еліс» є голосом підсвідомості автора. «Мова сновидіння – це справжня мова несвідомого, а сновидіння – це послання людини до самої себе і про саму себе. За Юнгом, все, що людина бачить уві сні, – це він сам, його душа в своїх різноманітних проявах» [10, с.65].

Таким чином, Г. Тракль у поезіях про Еліса через нелогічно зв'язані картини та низку символічних образів і кольорів передав своє уявлення про смерть. Зважаючи на використаний синій/блакитний колір як символ смерті-переродження, пурпуровий і золотий як відображення довершеності і духовного піднесення; на образ Еліса, переродженого у квітку, у дух та у відблиск кохання, можна дійти висновку, що розуміння смерті Г. Траклем пояснюється теорією К.-Г. Юнга, у якій смерть є метою людини, а разом з цим можливістю нового переродження, повернення до Бога або навіть здобуття Самості (себе цілісного). Завдяки цьому, відкривається новий погляд на особистість Г. Тракля та його творчість.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антологія зарубіжної поезії другої половини XIX - XX сторіччя / уклад. Д.С.Наливайко. К.: «Навчальна книга», 2002. Режим доступу: <https://www.ukrplib.com.ua/world/printit.php?tid=4123>
2. Бидерманн Г. Енциклопедія символів. Москва: Республика. 1996. С.54.
3. Гаврилів Т. Ідентичність художнього простору. Георг Тракль у контексті часу, традиції і діалогу культур. Л.: ВНТЛ-Класика. 2005. 141 с.
4. Калашник О. Катастрофічні візії в поезії Г. Тракля і В. Свідзінського // Донецький Вісник Наукового Товариства ім. Шевченка. Донецьк: Східний видавничий дім. 2012. Т. 32. С. 89-99.
5. Коломакова М. Цвет – тайное послание в бессознательное. [Електронний ресурс] // B17.ru – сайт психологов. Режим доступу: <https://www.b17.ru/article/32777/>
6. Максимова И. Георг Тракль: весна души чужого на земле [Електронний ресурс] // Livejournal. Режим доступу: <https://irina-max-usa.livejournal.com/3254.html>

7. Наумов В. С. Лирика немецкого экспрессионизма сквозь призму русского авангарда: об одном стихотворении Б. Лапина // Уральский филологический вестник. 2016. №1. С. 20-26.
8. Пестова Н.В., Мальцева И.Г. Фрагменты национальной языковой картины мира: цвет (на примере поэзии Г. Тракля и его переводов на русский язык) // Сопоставительная лингвистика: Бюллетень Уральского лингвистического общества. Екатеринбург, 2003. № 2. С. 98.
9. Тракль Г. Твори / упоряд., пер. з нім., передм. Т. Гаврилів. Л.: Просвіта. 1997. 303 с.
10. Трунов Т. Г., Воденикова М. А. Представления о сновидениях: основные модели // Вестник Пермского университета. 2012. №1(9). С. 65.
11. Юнг К.-Г. Душа і смерть [Електронний ресурс] // Отечественные записки. 2006. № 1. Режим доступа: <http://www.strana-oz.ru/2006/1/dusha-i-smert>.
13. Herz V. Trakl: the Elis Poems. [Електронний ресурс] // Nine Mile Magazine. Режим доступа: <https://talkaboutpoetry.wordpress.com/2016/03/29/trakl-the-elis->

Гуцало Надія

Науковий керівник: доц. Дідук-Ступняк Г.І.

УРАХУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ ТРУДНОЩІВ ПРИ НАВЧАННІ АУДІОВАННЮ У П'ЯТИКЛАСНИКІВ

У цьому параграфі ми ставимо перед собою мету перерахувати і розглянути основні труднощі розуміння і сприйняття мови на слух.

Аудіювання аж ніяк не є легким видом мовленнєвої діяльності. У статті З.А. Кочкиної наголошується, що «... засвоєння іноземної мови і розвиток мовних навичок здійснюється головним чином через аудіювання». Тому аудіювання викликає найбільші труднощі[2, с. 3].

Правильним видається не усунення, а поступове і послідовне подолання труднощів у процесі навчання. Як вказують психологи, найбільш ефективним є таке тренування, яке здійснюється в умовах високої напруги психіки індивіда, мобілізації його волі й уваги, чіткого функціонування всіх механізмів.

Учням необхідно пояснювати, яким важливим є уважне, зосереджене вслухання в те, що говориться, співвіднесення того, що вони чують, з конкретною ситуацією, із зоровим сприйняттям цієї ситуації. Сюди відносяться предметна наочність, жести вчителя, міміка і т.д., тобто все те, що є характерним для осмислення при спілкуванні [2, с. 4].

Уміння слухати є запорукою успіху у вивченні мови. Воно досягається за допомогою спеціальних установок вчителя, покликаних формувати і виховувати самодисципліну в учнів, наприклад, уміння зосереджено слухати вчителя, товариша, диктора; намагатися утримати в пам'яті сприйняту інформацію; зрозуміти сприйнятий звуковий ланцюг, виходячи із ситуації, в якій проходить слухання і т. д.

Як вже було сказано раніше, успішність аудіювання на різних етапах навчання визначається і суб'єктивними, і об'єктивними факторами. Розглянемо деякі особливості пред'явлення тексту і умов, в яких протікає його сприйняття (об'єктивний фактор), а також пов'язані з цим труднощі.

Основною перешкодою для сприйняття мови на слух, на думку Ляховицького М.В. [3, с. 86], є відсутність мовного середовища, в результаті чого звукова форма слова стає менш сильним подразником, ніж графічна, що і веде до невпізнання слів, відомих учням. Учні звикають сприймати інформацію в основному зоровим каналом. Учитель дозволяє їм користуватися текстом при його обговоренні та переказі і зчитувати пропоновані опори, які часто мають розгорнутий характер. В цьому випадку вчитель сам гальмує розвиток слухового сприйняття. Подолання цих труднощів можливе лише в тому випадку, якщо вчитель буде більше навантажувати слуховий канал учнів, привчатиме їх до сприйняття інформації на слух, при використанні опор враховуватиме їх динамічний характер. Найбільш ефективним є такий шлях, коли вчитель свідомо веде учнів від сприятливих умов навчання до несприятливих, від наявності вербальних опор до поступового їх зняття.